

Titel: Illustration over Biske-Visitatserne i Norge. Tilskrevet hans Kongelige Majestet.

Citation: "Illustration over Biske-Visitatserne i Norge. Tilskrevet hans Kongelige Majestet.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 11, ?, 1771, s. 1*. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_011-shoot-workid1_011_010.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 11

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

ILLUSTRATION

over

Bispe-Visitatseme

i Norge.

Tilskrevet

Hans Kongelige Majestet. Kiøbenhavn, 1771.

2
3

Blandt mange andre Ting i Norge, som behøver Reformation, bliver vist ikke de brugelige Bispe-Visitatzer at excluderes derfra, da de samme vist kunde have nogen Forandring eller Indskrækelse nødvendig. Er ikke at nægte det jo Bispe-Visitatzer, der har været i Brug fra den Christne Kirkes første Begyndelse, fører stor Nytte, og en Slags Necesité med sig, naar det skeer paa den rette Maade, og naar deres Hensigters Opfyldelse, nemlig Præsters, Meenigheders og Kirkers Opbyggelse, at handhæve god Kirke-Skik, Orden og Politie in Ecclesiasticis, samt at paasee de Fattiges Væsen, Skole-Mæster-

4

nes Forhold, Ungdommens saavel Undervisning som Opdragelse; naar disse Pligter iagttages, saa har Landet noget for den gjorde Bekostning paa slige Bispe-Reiser med Skyts og Underholdning for ham og hans Følgeskab, men naar samme blir tilsidesat, var Landet bedre tient med at Biskoppen sad hjemme, og lod i den Stæd enhver Provst i sit Distrikt reise, og forrette hans Vices tillige med sine egne; men dertil udfordres den Præcaution at tage med gode og dygtige Provster at vælge, der med Ære kan forvalte Embedet, og som Præsteskabet kan have nogen Ære for, saadan Val bør efter Norske Lov skee af Biskoppen efter fleste Vota fra Præsterne, hvilket og vist iagttages i Norge overallt; men naar det nærmer sig til Nord-Polen, procul à Jove, saa handler man proprio lubitu, lader gaae Præsternes Votering forbi, der dog strider directe mod Lovens Lydende, og indsætter lige saasomt den yngste som ældste Præst i Provstiet dertil, ligesom man kan være affectioneret, uden at see enten paa Ancien-

5

neté eller Habilité som dog er Hoved-Posten at iagttage ved Vallet. Naar for Exempel en Bisp paa sine Visitats-Reiser viser sig mere som Naturalist end Ecclesiastic, og lader sin fornemste Ergon vare Natural-Historien i stæden for Theologien at excolere, ved at spørge efter Urter, udstoppede Fugler, Fiske, Steen-Arter og Mineralier lige til Medalier, ja paa sine Visitatser kan selv udlade sig med, han aldrig gjorde slige Reiser, dersom det ikke var, for at fornøie sin Curiofité og samle Naturalier, hvad Nytte har Publikum af slige Visitatser, og hvad har Landet for sin Bemøielse med Skyts og videre Besværing ved slige Reiser, hvilket visselig ikke for saa lidt er at regne? Jeg sætter, naar i et af de vitløftigste Stifter som Tronhiems, Biskoppen reiser selv 6te og 7de omkring et Distrikt i Visitats med 2 Famuli, en Tiener, to Styrmand og en Søster tillige undertiden, og en stakkels Præst skal tage mod slig Svite, og beholde dem nogle Dage, flere og færre, ligesom Veirliget og Aa- rets

6

Tid kan tillade, hvad Incommodation fører ikke dette med sig? I al den Tid skal alle disse holdes vel i ædende og drikkende Varer, og ved Afskeden skal enhver tillige efter gammel Skik aflegges med Douceur, hvilken falder gjerne størst hos de Præster, som enten er saa slette, at deres Opførsel fortjener Superieurs Opmærksomhed, eller og har Børn, der skal holdes til Studeringer, og skal præpares Vei for til Emploje, paa slige Stæder kan Udgifterne til Hoved-Personen især løbe til noget anseeligt, mange Præster, hvis Omstændigheder ere slette, maae sette sig i Gield, og borttage sin Mundportion for at opfylde sin Pligt efter gammel Sædvane; vil gaae forbi at nævne dette som en Baggatelle, naar der er en Præst, som er bekendt for at have et got Bibliotheque, maae det paa Embedets Vegne oversees ved denne Leilighed, og blir gjerne

een af de vigtigste Bøger følgagtig, dette har i forrige Tider dog været mere i Brug end nu, og er noget som sielden kan gives Anledning til, da Leiligheden i disse sidste Tider ikke tillader Præsterne, at lægge sig saa store

7

Bibliotheqver til, men maa takke Gud, de kan have Mund-Portion. Slige Gavers Modtagelse lægges kun lettelig dette Skin paa, deels at det har været en gammel vedtagen Skik, hvilket er gandske sandt; men er dog Forskiæl paa at reise med dobbelt Svite mod tilforne, saavel som paa Tiderne før og nu, deels at paaskylde de paa slige Reiser forefaldende Udgifter, hvis sande Rigtighed ingen kan modsige, men naar Embedet er saa vel forsynet med Indkomster af deres Majestets tillagde Tiender i den sildigere Tid, og sammes Forpagninger har stiget saa høit, at Embedets Intrader kan nu regnes dobbelt mod hvad det tilforne har været, nemlig henimod 3000 Rix-Daler aarlig, saa synes man at burde komme ud dermed til slige Udgifter uden Tilskud af saadanne Sportler, der graverer Publicum, saa at baade Præster og Almuen gruer sig til der Aar, naar Bispe-Visitatsen indfalder. Almuen har og Aarsag dertil af den store Skyts de ere bebyrdede med paa beste Aarets Tid, da deres Fiskerie ved Søe-

8

Kanten, særlig i Nordlandene indfalder At en Biskop, som boer i Tronhiem hver 3de eller 4de Aar reiser giennem Nordlandene og Findmarken paa en Sommer, saa kort de falder deri Landet, under Navn af Visitats, tiener vist ikke til andet end betyngte Landet, Veien er saa lang og Districtet saa vidtløftig, at der er ei Tid at udrette noget ret grundig; han maa reise som et Mitheoron, paa visse Stæder lade sig see, og andre Stæder, hvor det kunde være mest nødig og aldrig Bisp har været, ikke kan komme; saadan Mand reiser med Skyts af 24 Mand, hvilke ofte en heel Uges Tid maa hefte sig fra sit Nærings Brug, naar der indfalder Mislighed ved Reise-Terminen; de forrige har ikke brugt saa stor Skyts, ligesom Folk af lige Qualitet i Landet reiser med langt mindre Skyts. Naar nu Aaret indfalder til den Nordlandske Visitats-Reise, saa lader man en Reise-Route sende lige Nord efter til de yderste Stæder Vardøehuus eller Vasøen, og berammer Tid til Visitats og Skyts at møde alle Stæder, skiønt man har neppe tænkt, at komme længere end den halve Vei omtrent, da det er skeet 2de gange efter

9

hinanden, at man har vendt tilbage synderst i Tromsen, midlertid har Præster og Menigheder Norden for saavel i Nordlandene som Findmarkens Amt ventet paa den foranstaltede Visitats, og Skytsen ligget og biet 8 til 14 Dager paa Skifterne forgiæves med liden eller ingen Mad paa de Stæder, og forsømt deres Nærings Brug til stor Skade for Publico. Dersom Reise-Routen ei var gaaet længere end Reisen, saa havde Publicum intet at klage, men ved Reise-Routens Frembringelse sættes de Nordlige Stæder i samme Bekostning og Anstalter som de sydlige. Veien er saa lang og Reisen saa vidtløftig, at naar det hele Distrikts af Nordlandene og Findmarken Giennem- og Omkringreise lige fra Tronhiem og tilbage blev udregnet til Danske Mile, vilde det vist udgiøre et Tal af 3 til 400, og slig Reise skal expederes i en Tid af 3 til 4 Maaneder, som det høieste af Aaret det haarde Clima tillader at reise, hvoraf flyder, saavel at der i saa kort Tid lidt eller intet, kan bestilles, saa og at saadan Mand, naar han ikke har desmeere Application til saadanne Reiser, maa kiedes deraf,

10

som ikke saa meget var at undre over, naar man kun ikke satte Terminerne videre end man tænkte og formaaede at gaae, Ex. Gr. Paa en saadan Visitats-Reise, der Nord har tildraget sig, at Visitatserne var determinerede overallt, da man kom paa Retouren Norden fra til Stædet Hassel, hvor der fandtes Leilighed til Recolation, som man maa tilstaae saadan Mand kunde have nødig, forblev han der en heel Uge, da Visitatserne vare berammede for 4 Præste-Kald, Verøen, Flagstad, Bupnæs og Borg i Distriktet Lofoden, hvorved skeede at Visitatserne efter Berammelserne gik over Styr, som ikke kunde være saa meget at sige paa, dersom ikke det tillige derved havde passeret, at der gik Bud til Præsterne i samme Kald, at de skulde paa en dertil bestemt Dag møde og samle sine Meenigheder til Vaagens Kald, hvor Visitats skulde holdes for dem tilhobe, som var baade urimelig og ugjærlig, da Præst og Menighed fra det længst bortliggende Kald havde 10 Mile at reise derhen lige over det blotte Hav, midlertid var der dog en Deel fra de nærmeste Kald, som reiste der-

11

hen 4 Mile over Havet til bestemte Tid, og samme Dag Visitatsen var berammet, reiste Bispen der forbie, saa at der heller ikke blev nogen Forretning, som ei kunde andet end støde, og ei vil sættes nogen Sminke paa. Naar Bispe-Visitatsen skulde skee i Nordlandene og Findmarken, med den rette Nytte til Opmærksomhed over Præster, Missionairer, Klokkere, Skolemestere og Menigheder, saa maatte Separation skee fra Tronhiem og en Bisp boe der midt i Distriktet, som til en overtagelig Distance at reise paa, kunde deele sine Visitatser, et Aar i Findmarken, og et andet i Nordlandene, saa havde han, den hele Sommer til hvert Stæd, og Tid at

bestille noget til Fordeel; thi saa længe de Ecclefiastiqve Anstalter paa disse langtfraliggende Stæder blir in Statu quo, er det kun at ansee som et Opus Operatum; naar man exciperer den Incommodation,

som de Nordsendte Reise-Router har foraarsaget Findmarkens Indbyggere, særlig ved den bestemmede Skyts, saa har dette Amt været lykkeligere end det Nordlandske, i Henseende til Penge-Udgiften, da der i 12 Aar

12

med indeværende indberegnet, ingen Bisp har været og i Henseende til den Civile Øvrighed har de i de sildigere Aar været meget lykkelige ved deres brave Amtmand, der gjør sin Konges Tieneste med Modeftie og uden Interesse, saa at Indbyggerne glæder sig ved at see og tale med ham, i den Stæd har man haft een i Nordlandene, der i kort Betienings Tid har skaffet sig en Trældoms Frygt hos Indvaernerne, saa de har gruet sig for at tale med ham for Bizarrerie og haarde Svar at afvises med, ja de som havde kun Simplemct at tale og andrage noget for ham, maatte ansee det for en stor Lykke, at værdiges Audience, lige med den brugelige Maade paa anseeligere Stæder af Folk, som Kongen har betroet nogen vigtig Charge. Hoved-Passionen var Kierlighed til Guld-Minen, og al Bestræbelse gik ud paa at formere sit Skat-Kammer, saa at dersom hans Betiening der en Deel Aar havde continueret, vilde han have blevet en anseelig Capitalist, de civile Betientere, Proprietairer og Jægte-Skipperer maatte holde frem med anseelige Douceurer for ham som Chef for Amtet,

13

naar Reiser indfaldt i Distriktet, de gemeene Folk af Bønder maatte gjøre det samme for ham, som Chef for Inrouilleringen og Udskrivningen til Frideriksværn, af deres unge Folk, Sønner og Drænger; hvilken Udskrivning bruges som en Svøbe over den gemeene Mand, at gjøre dem til Slaver, og udpresse af dem hvad man vilde; saaledes maatte en heel Bøygdt Salt dalen forbinde sig til at skaffe ham frit Brænde aarlig transporteret til hans Huus, for at blive fri for Udskrivningen. Ja disse Folk bleve tvungne i høyeste Vinterdage, da der ikkun er 4 Timer Lys, at bringe ham nogle og 20 smaa Baader med Brænde 4 Søe-Mile fra, hvorved 60 á 70 Mænd lættelig kunde have sat Livet til. Saaledes maatte en gammel Jægte-Skipper i Saltens Fogderie holde frem, der selv var affældig 70 Aar gammel, og havde 2 Mandvoxen Sønner, der kunne forestaae hans Brug, hvoraf en først blev udskreven, og da han tog det paa den Fod, at han heller vilde gaae ud end løse

14

sig, som Hensigten var, blev den anden tillige skrevet, nu blev Faderen forlægen med Bruget, den Almue ligesaa, Jægte-Bruget blev ført for, derpaa maatte de begge løse sig med temmelig anseelig Løse-Penge baade til ham og Fuldmægtigen, 2de Alen af et Stykke Klæde. Flere Exempler kunde findes nok af, men behøves ikke videre Recit. Jægte-Brugs Rettighed og Kongens Skov til Hugst for slige Jægters Bygning, blev ligesom sat paa Auction og tilfalden den Høistbydende, saa at der kunde tilfalde ham for slig Bevilgning en Præmium 10 gange saa stor, som den Skov-Tiende Kongen tilfalder for Skov-Hugst til slig Jægte-Bygning, der kan beløbe sig i det høieste 5 Rixdaler; men derfor var og det heele Land ham saa bevaagen, at de glæder sig ved Fraskillelsen, og ønsker aldrig mere at faae nogen Hader af det Menneskelige Kiøn til Betient i Landet. For at komme igien til Bisp-Visitatserne, som Øiemerket af disse Stropher, da blir Conclufum imo at faae over heele Norge indskrænket Bi-

15

skoppernes Svite, de fører med sig paa Visitatser, at samme kan sættes i Egalite med de Danske; thi naar en Bisp i Norge der reiser til Lands, har en Tiener og Kudsk, og en Biskop der reiser til Søes, har en Tiener og en Styrmand, seer man ikke, de kan behøve flere Domestiqver, Famulus at føre med sig, sees ingen Fornødenhed af, da Bispen selv bør holde sin Visitas-Protokol, og videre Skrivning kan ikke forefalde af Betydenhed, saa en Famulus reiser ikke med paa Visitas, uden for at beriges, som der findes en Famulus i Norge, der er bekiendt for en temmelig Capitalist, paa hvad Maade han er kommen dertil, er saa bekiendt i Publikum, at Principalen hører ilde deraf, 2do det maatte strængelig være forbuden at udøve den gamle Praxin med Gaver at tage paa Visitatser, og det under stræng Straf baade for den, som tager og giver, tillige med Trudsler af Eeds Paalæggelse for dem begge til Befrielse, om Angivelse skeede, og kiendelig Mistanke maatte have, paa anden Maade kunde ingen Overbeviisning skee, da

16

man i slige Tilfælde ei lader noget uden under 4re Øine passere. Disse Momenta har en Student Norden fra i Norge skriftlig efterladt sig, og for sit Frafald forbundet sin Ven, at lade dem til Trykken befordre, hvilket og er efterkommet af en for heele Norge oprigtig sindet Patriot.